

*Dr Milo Bošković, redovni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

KRIMINALNE GRUPE I ORGANIZACIJE

Sažetak: *U mnoštvu različitih definicija organizovanog kriminaliteta nezaobilazno obeležje same pojave je konstanta, da je reč o delatnosti profesionalnih kriminalnih organizacija. U teoriji nije sporno korišćenje ovog pojma, ali su njegove interpretacije dosta različite. Značaj ovog pitanja je u činjenici da je njegovo korišćenje od bitnog značaja za razgraničenje i razlikovanje organizovanog od svih drugih oblika kako profesionalnog tako i klasičnih vidova kriminaliteta.*

Ovo pitanje u krivičnom pravu i kriminologiji nije samo osnov teorijskog definisanja, već i pozitivnopravnog sankcionisanje delatnosti organizovanih oblika kriminalnih skupina, zavisno od toga dali je reč o manjim ili većim grupama, formalnim ili neformalnim tipovima organizovanja, stepenu i čvrstini organizacije.

Bez obzira što ih po opštim obeležjima karakteriše kontinuirana kriminalnu čvrsto strukturirana organizacija zasnovana na principima hijerarhijske podređenosti i nadređenosti, grupne discipline, saradnje i planiranja, one su ipak različitog stepena profesionalnosti i stepena društvene opasnosti, te ih je s toga veoma bitno jasno i definisati.

Osnovni kriterijuma razlikovanja među različitim grupama, u ovom radu, je složenost koja podrazumeva, kao prvo, stepen izražene struktuiranosti (razlike u funkcijama, položajima, aktivnostima i ulogama) i drugo, da li se sastoje od ograničenog broja osoba povezanih u jednu grupu (kriminalne grupe), više povezanih grupa (kriminalna organizacija organizacija) ili velikog broja povezanih različitih grupa (kriminalna organizacija tipa mafije)

Ključne reči: *organizovani kriminalitet, kriminalna grupa, kriminalna organizacija, mafija.*

1. Uvod.

Kriminalitet kao društvena pojava, pojedinačna i masovna, poznat je u istoriji čovečanstva od njegovog nastanka. Menjao se u formama i intenzitetu do vremena savremenog tehnološkog razvoja, kompjuterizacije, opšteg napretka i demokratizacije. Prilagođavao se uslovima, a njegovi pojavni oblici postali su društveno opasniji, modifikovani novim formama ispoljavanja i u internacionalnim razmerama. U tom kontekstu, po svojoj složenosti, težini, izdvajaju se posebno profesionalni oblici kriminaliteta, u okviru kojih organizovani kriminalitet ima najteže posledice po vitalne interese društva i čoveka.

Savremenu političku i pravnu, teorijsku i stručnu raspravu i literaturu karakteriše široko korišćenje ovog pojma, pri čemu se pod njim podrazumevaju različiti sadržaji kako samog fenomena tako i pojedinih pojavnih oblika.

Mnogobrojne probleme definisanja pojave organizovanog kriminaliteta čine dileme između raznih srodnih pojmova koji u nekim slučajevima deluju kao sinonimi, u drugim kao sasvim odvojeni fenomeni, a u trećim kao terminološki obrasci koji jedni iz drugih proističu, kao posebni vidovi ispoljavanja. To se posebno odnosi na pojmove neadekvatnog terminološkog razgraničenja koji se odnose na ovu pojavu kriminaliteta i transnacionalni kriminalitet, profesionalni kriminalitet, kriminalitet belog okovratnika i međunarodni kriminalitet. Nesumnjivo u svakom od ovih slučajeva reč je o posebnim i pojavama i pojmovima.

Sumirajući bitne sadržaje svih ovih shvatanja organizovani kriminalitet bi se mogao definisati kao vrsta profesionalnog kriminaliteta koji karakteriše postojanje čvrste i fleksibilne, hijerarhijski uspostavljene kriminalne organizacije, sa preciznom podelom rada i uređenim unutrašnjim odnosima, opredeljenom za vršenje i najtežih kriminalnih dela, uz primenu metoda podmićivanja, nasilja i sličnih sredstava pri ostvarivanju ekstremne profitabilnosti i političke moći i uticaja.

U mnoštvu različitih definicija organizovanog kriminaliteta, ma kako ih klasifikovali prema određenim naučnim kriterijumima, jedna je konstanta, da je reč o delatnosti profesionalnih kriminalnih organizacija. Šta po sadržaju obuhvata pojam kriminalna organizacija između različitih termina koje označavaju kriminalne skupine i udruženja posebne vrste osnovno je pitanje razlikovanja organizovanog od svih drugih oblika kako profesionalnog tako i klasičnih vidova kriminaliteta.

To pitanje u krivičnom pravu i kriminologiji nije samo osnov definisanja, već i sankcionisanje delatnosti organizovanih oblika kriminalnih skupina, zavisno od toga dali je reč o manjim ili većim grupama, formal-

nim ili neformalnim tipovima organizovanja, stepenu i čvrstini organizacije. U vezi s tim važno je odrediti pojmovna značenja grupe, delinkventne grupe, ganga i bande, kriminalne grupe, organizovane kriminalne grupe, kriminalne organizacije i mafije. Bitna svojstva koja ih razgraničavaju u posebnosti kriminalnih obeležja su: strukturnost; broj osoba koje ih čine; zajednički cilj; čvrstina unutrašnjih odnosa i strogost pravila; i uzajamni odnos članova grupe.

2. Grupni oblici kriminalnog organizovanja

Karakteristike svih vrsta grupa su: strukturiranost, broj osoba koje ih čine, zajednički cilj i uzajamni uticaj članova grupe. Osnovna podela grupa u odnosu na strukturiranost je na nestruktuirane i struktuirane grupe ili skupine.

Pri definisanju grupnih oblika kriminalnog organizovanja, pre svega moramo poći od osnovnog značenja pojma kolektiviteta koji ima naziv grupa.

U teorijskom smislu grupa je primarni oblik kolektiviteta, manja ili veća, organizovana ili neformalna, skupina ljudi, koji zajednički žive, rade i ponašaju se na određeni način, a odlikuju se sličnim stilom života, kulturom i motivacijom. Motivacija može biti pozitivna i negativna, od čega zavisi i karakter grupe. Opšte odlike, koje važe za sve strukturirane, pa i kriminalne, grupe su: postojanje zajedničkog cilja članova grupe, koji se ostvaruje usklađenom i povezanom aktivnošću članova; zajednička akcija članova grupe, u toku koje se ostvaruje uzajamni uticaj članova grupe i formiraju specifični odnosi među njima; podela funkcija među članovima grupe kroz određeni sistem položaja i uloga. On olakšava i omogućava ostvarivanje ciljeva grupe, doprinosi njenoj organizaciji, usklađenoj aktivnosti članova grupe i među njima formira određene odnose koji se stabilizuju i predstavljaju strukturu grupe; postojanje grupnih normi ili određenog sistema pravila ponašanja članova grupe, važnih za funkcionisanje grupe; svest o pripadnosti određenoj grupi i zajedništvu sa članovima te grupe i relativna trajnost grupe.

Svaki oblik saučesništva, koji obuhvata tri lica može se smatrati kriminalnom grupom, ali to ne znači istovremeno i da je svaka kriminalna grupa u formu organizovanog kriminaliteta, i to se s pravom u literaturi konstatuje.

Stoga Kresiju (Cressey) i smatra da definicija po kojoj je organizovani kriminal „utvrđena podela dužnosti i zadataka u cilju izvršenja krivičnog dela“, iako se na prvi pogled čini jasnijom to nije sasvim. Po nje-

mu ova definicija ne pravi razliku između podele dužnosti malih grupa kriminalaca, podeli dužnosti u strukturi sitnijih nezakonitih radnji i podeli dužnosti koji su karakteristični za ilegalne kartele i konfederacije poput Koza Nostre. Ali, mišljenja je da se i takva kakva je, nepotpuna, mora se zadržati dok ne saznamo nešto više o strukturi svake vrste ovih kriminalnih sistema.¹

Na ovaj problem ukazuje i Janni (Ianny). On kaže da su kriminolozi obično termin „organizovani kriminal“ koristili kako bi napravili razliku između profesionalnog i amaterskog u kriminalu i kako bi naznačili da je kriminal koji je prisutan sruktuiran od kooperativne grupe među grupom individualaca. Na taj način bilo koja banda ili grupa kriminalaca organizovana na formalnoj ili neformalnoj bazi u cilju iznuđivanja novca, krađa, krađa vozila ili pljački banaka je deo organizovanog kriminala bez obzira na njenu veličinu i područja na kome operiše. U poslednjih nekoliko godina međutim, vladine komisije i agencije su koristile različite definije organizovanog kriminala, bazirane na mišljenju da se radi o konspiraciji na nacionalnom nivou u koju je uključeno na hiljade kriminalaca, uglavnom Italo- Amerikanaca, organizovane kako bi stekli kontrolu nad celim sektorom bilo da se radi o zakonitim ili nezakonitim poduhvatima, radi gomilanja enormnih profita. U oba slučaja definicije su fokusirane na samim kriminalcima i njihovim razlikama, uglavnom bazirane na veličini i složenosti organizacija (relativno male lokalne grupe nasuprot sindikata na nacionalnom nivou) i na prirodi kriminala koji je zastupljen (kriminal u kome su postoji izvršioc i žrtva i kriminal u kome je zastupljeno snabdevanje nelegalnih dobara i servisa onima koji su voljni da plate za to).² Istog mišljenja je i J. Finckena (Finckenauer) smatrajući da je neophodno precizno definisati organizovani kriminal na pravnom nivou, radi donošenja neophodnih pravnih akata kao i radi daljeg istraživanja. U skladu sa opštom definicijom, veoma je važno istaći razlike između ključnih koncepcija kao što su organizovani kriminal i kriminal koji je organizovan, organizovani kriminal i mafija, kriminalna organizacija i drugi tipovi kriminalnih grupa i organizovani i transnacionalni kriminal.³

Prema tome u kriminologiji su poznate razne vrste delinkventnih, a u socijalnoj patologiji devijantnih grupa. Ma o kojoj od tih da je reč

---

¹ Cressey, Donald R. (1969, 313), *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*, New York: Harper.

² Ianni, Francis A. J. (1974, 14-5), *Black Mafia: Ethnic Succession in Organized Crime*, New York.

³ Finckena, James O./Voronin, Yuri A. (2001), *The Threat of Russian Organized Crime*, Washington D.C.: National Institute of Justice.

glavni razlog uključivanja pojedinca u grupu je to što mu pripadnost grupi omogućava zadovoljenje mnogih potreba. S jedne strane, članstvo je sredstvo za zadovoljenje raznih materijalnih i nematerijalnih socijalnih i individualnih potreba, kao što su: afilijativna potreba, potreba za prihvaćenošću, za angažovanjem svojih psihičkih funkcija i potencijala, za razvijanjem vlastite ličnosti, za određenom aktivnošću ili delatnošću, potreba za afirmacijom, za prestižom, moći ili uticajem, a koje zadovoljava pripadnošću u raznim grupama. S druge strane, članstvo u grupi može da bude uzrok i cilj uključenosti u nju. Često smisao uključivanja u neku grupu može biti privlačnost ostalih članova grupe, aktivnosti koja se odvija u grupi, ciljeva radi kojih grupa postoji ili grupnog članstva.

Jedan od kriterijuma razlikovanja među različitim grupama je složenost koja podrazumeva, kao prvo, stepen izražene strukturiranosti (razlike u funkcijama, položajima, aktivnostima i ulogama) i drugo, da li se sastoje od ograničenog broja osoba povezanih u jednu grupu (kriminalne grupe), više povezanih grupa (kriminalna organizacija organizacija) ili velikog broja povezanih različitih grupa (kriminalna organizacija tipa mafije)

3. Delinkventna grupa

Delinkventa grupa spada u tip primarne grupe. Osnovna karakteristika primarnih delinkventnih grupa je odsustvo svake strukturiranosti tj. organizovane aktivnosti pojedinaca u njoj, odnosno odsustvo podele položaja i uloga u vezi sa poslovima i zadacima među članovima grupe. Ostale karakteristike ove kategorije grupa su spontanost, nepredvidivost i homogenost ponašanja.

Prema tome delinkventna grupa predstavlja vid neformalne društvene skupine asocijalnih i antisocijalnih osoba i orijentacije (kriminalci, narkomani, prostitutke, kockari i dr.) koje se povremeno i spontano okupljaju i zajednički provode slobodno vreme. One se mogu klasifikovati prema različitim kriterijumima. Reč je o posebnoj socijalnoj skupini prestupnika koja se karakteriše određenim stepenom unutrašnjih veza, zajedničkim interesima i većim stepenom intenziteta međusobne komunikacije. Odlikuje je međusobno poverenje i solidarnost članova, uzajamno uvažavanje i podređivanje autoritetu volje. Takve grupe se, obično, formiraju prema vrsti prestupništva kojim se bave i prema stepenu profesionalizma i organizacije i čvrstine odnosa. Prema ovim kriterijumima najčvršće veze imaju kriminalne grupe koje mogu biti u vidu bandi, zločinačkih udruženja, delova organizacije mafije.

Najčešćim pojmovnim problemima susrećemo se kada su u pitanju termini kriminalne grupe, organizovane kriminalne grupe i kriminalne organizacije. Oni se odnose pre svega na preciznost pojmova organizovani, grupa i organizacija, koji mogu imati više značenja i koriste se često kao sinonimi ili u različitom značenju. Organizovanim tipom kriminalnog delovanja, u opštem smislu, smatra se bilo koji oblik zajedničkog rada dva ili više izvršilaca krivičnih dela u bilo kom obliku saučesništva. Međutim, nije svaki oblik organizovanja kriminalnih skupina, radi vršenja krivičnih dela uslovni vid konstitutivnog tipa koji se može definisati organizovanim kriminalitetom. Svaki oblik kriminalnog udruživanja karakterističan po visokom stepenu organizovanosti i profesionalne opredeljenosti na - vršenje neodređenog broja krivičnih dela predstavlja izvesnu opasnost od prerastanja u neke od oblika organizovanog kriminaliteta.

To znači da je organizovano kriminalno delovanje, po svom sadržaju, širi pojam od organizovanog kriminaliteta, pa shodno tome, ni svi oblici organizovanog kriminalnog delovanja ne mogu predstavljati i organizovani kriminalitet.

4. Kriminalna grupa i organizovana kriminalna grupa

U dokumentima Saveta Evrope organizovani kriminal znači: ilegalne aktivnosti izvedene od strane strukturane grupe tri ili više osoba koje deluju u dužem vremenskom periodu i imaju za cilj vršenje teških krivičnih dela kroz zajedničke akcije uz primenu zastrašivanja, nasilja, korupcije ili drugih sredstava u cilju sticanja direktne ili indirektno finansijske ili druge materijalne koristi.

Predstavlja posebni i jedan od mogućih oblika delinkventnih skupina, jer pojam delinkvencije je širi od pojma kriminaliteta, pošto obuhvata i druge oblike kažnjive prestupnosti, kao što su prekršaji i neki oblici socijalne patologije koji iziskuju mere državne i društvene intervencije (alkoholizam, narkomanija). Kriminalne grupe mogu biti privremenog karaktera, ali isto tako te grupe mogu da prerastu u kriminalne bande, kao čvršći i trajniji kriminalni sastav sa hijerarhijskim odnosom i sa osnovnim ciljem - profesionalne orijentacije vršenja krivičnih dela.

Kriminalne grupe su obično primarnih vidova kriminalne orijentacije i pretežno formirane u socijalnom okruženju adolescenata. Adolescentne kriminalne grupe se obrazuju na osnovu uzajamne privlačnosti pojedinaca a odnosi među njima, formirani tokom zajedničke aktivnosti, prožeti su osećanjem simpatije, intimni su i čvrsti. Ove grupe se formiraju radi zadovoljavanja mnogih ličnih potreba i želja kao što su, između ostalih,

potreba za afilijativnošću, afektivnom vezanošću, nezavisnošću, samostalnošću i ličnim identitetom.

Zajedničke kriminalne aktivnosti članova adolescentskih grupa uglavnom su vezane za slobodno vreme i avanturizam ali i za ozbiljne kriminalne radnje u saradnji s punoletnim licima razvijene kriminalne karijere, tipa ganga. Gang je, u stvari, jedan od oblika delinkventne grupe, razbojnička banda, organizovana grupa maloletnih delinkvenata sklonih vandalizmu i drugim oblicima pojedinačnog ili kolektivnog nasilja. Karakteristika je urbanih sredina, sa promenljivim sastavom od manjih grupa do „kriminalnih sindikata“. U kriminalnim aktivnostima pripadnici ganga se služe metodama ucena, pretnje, podmićivanjem, zastrašivanjem, i nasiljem, koji često vode organizovane akcije najsirovijih obračuna u suparničkoj borbi oko ostvarivanja uticaja u sferi organizovanog kriminalnog tržišta. Bande, kao oblik ganga, su relativno čvrste organizacije i karakterišu se (relativnom) trajnošću sastava, postojanjem vođe (lidera), članova i saputnika. One su snažno strukturirane, teže da postoje trajno i okarakterisane su velikom solidarnošću, vlastitim moralom, grupnom svešću, mesnom povezanošću i čvrstim stavom da vrši krivična dela.⁴ Imaju svoj sistem normi i sankcionisanja. Reč je o mikrostrukturnoj zajednici, koja se suprotstavlja društvu.

Struktura kriminalne grupe je specifična i po tome što u njoj postoje pojedinci koji predstavljaju autoritet, tzv. „vođe u mišljenju“ ostalima i koji najviše utiču na formiranje karakterističkih vrednosnih stavova adolescentne grupe. Druga karakteristika strukture je rigidno antikonformiranje normama odraslih. Ne retko se u ovim grupama javljaju i nekonvencionalni, neobuzdani, agresivni, delinkventni oblici ponašanja.

Jedna organizovana kriminalna grupa ne mora biti velika da bi imala takav status. Dva ili više učesnika su dovoljna, i nije neophodno da su oni deo neke već postojeće kriminalne grupe. Prema tome, zavera u okviru neke korporacije, ili zavera koju organizuje i čini neka korporacija je organizovani kriminal onda kada je u skladu sa ostalim elementima već izrečene definicije organizovanog kriminala. Na sličan način, kriminal može da bude organizovan (npr., slučajevi ilegalnog krijumčarenja imigranata u druge zemlje), a pri tome nije deo kriminalnog delovanja neke šire kriminalne grupe.⁵ Kriminalna grupa se definiše kao elastičan, labav sastav kriminalalaca, u kojoj ne postoji hijerarhijski odnos, gde je vođa u suštini prvi među jednakima. Grupa je uglavnom privremenog trajanja, a

---

⁴ Eisenberg, U.: *Kriminologie*, Koln, 1985, str. 631.

⁵ Chin, K.L.: *Chinatwn gangs: Extortion, enterprise and ethnicity*, Oxford University Press, New York, 1996.

njen sastav se menja. Ona se raspada i eventualno opet stvara, a pre svega je situaciono uslovljena.

Za razliku od primarnih grupa koje su karakteristika delinkventnih i pojedinih oblika kriminalnih grupa, organizovana kriminalna grupa predstavlja sekundarni tip grupe koju u opštem smislu, karakterišu: postojanje intenzivnih interpersonalnih odnosa među članovima; jaka uzajamna emocionalna vezanost; izrazito osećanje vezanosti za grupu; trajna, živa međusobna interakcija; jak uticaj grupe na ponašanje i ličnost članova i neposredan kontakt svih članova.

Pojam organizovana kriminalna grupa je prvenstveno krivičnopravni pojam posebnog oblika kriminalne grupe, i on je određeniji.

Pretežno se pod tim pojmom podrazumeva grupa izvršilaca krivičnih dela - udruženje od najmanje tri osobe koje su povezane radi trajnog, ponovljenog ili povremenog činjenja krivičnih djela, pri čemu svaki od njih daje svoj udio u činjenju krivičnog dela. Albini je mišljenja da potreba za preciznim definisanjem kriminalne grupe nije čak ni nužna.

On zato predlaže umesto da razvijamo kompleksnije sisteme kategorizacije, da se definicija kriminalne grupe bazira na prirodi konkretne kriminalne radnje koja je izvršena u bilo kom vremenskom periodu, umesto na određenim odlikama koje poseduju te grupe. Kriminalne grupe su dinamične a ne statične celine. Kao takve, one se menjaju u zavisnosti od kriminalne radnje koje počine. Samo ukoliko umemo to da prepoznamo, možemo da razumemo sličnosti i razlike između kriminalnih grupa.⁶

Članovi organizovane kriminalne grupe ne moraju imati formalno definisane uloge, niti imati kontinuitet članstva, kao ni razvijenu organizacionu strukturu. Kada imaju i te elemente obeležja, onda prerastaju u viši tip kriminalne strukture – kriminalnu organizaciju.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, usvojenom u novembru 2000. godine, koja je stupila na snagu 2003. godine razlikuje pojmove: „organizovana grupa“ i „grupa za organizovani kriminal“. Pod pojmom „grupa za organizovani kriminal“ podrazumeva „organizovanu grupu od tri ili više lica, koja postoji u izvesnom vremenskom periodu i koja deluje sporazumno u cilju činjenja jednog ili više teških zločina ili krivičnih dela utvrđenih u skladu s ovom konvencijom, radi zadobijanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge materijalne koristi“. Pri tom se ovde pod pojmom težak zločin smatra krivično delo kažnjivo kaznom zatvora od najmanje četiri godine ili težom kaznom.

---

⁶ Albini, Joseph (1971, 49)), *The American Mafia: Genesis of a Legend*, New York.

Upravo stoga Konvencija organizovanu kriminalnu grupu svrstava u pojam struktuirane grupe određen negativnom definicijom, pod njom se smatra grupa koja nije slučajno formirana za trenutno vršenje krivičnih dela i koja ne mora da ima formalno definisanu ulogu članova, kontinuitet u članstvu ili razvijenu strukturu.

Na 765. sastanku Komisije ministara EU (19. septembar 2001.) donete su preporuke u vidu principa borbe protiv organizovanog kriminaliteta, gde su doslednije razrađeni pojmovi „organizovana kriminalna grupa“ i „teško krivično delo“, u skladu sa Konvencijom UN protiv transnacionalnog kriminaliteta.⁷ „Organizovana kriminalna grupa“ definiše se kao grupa od tri ili više lica, koja postoji u izvesnom vremenskom periodu i koja deluje sporazumno u cilju činjenja jednog ili više teških zločina ili krivičnih dela utvrđenih u skladu sa ovom konvencijom, radi zadobijanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge materijalne koristi. Pod teškim krivičnim delima podrazumeva se inkriminisana radnja kažnjiva maksimalnom kaznom lišenja slobode u trajanju od najmanje četiri godine ili nekom težom kaznom.

Na kraju valja istaći i još jedan dokument Saveta ministara iz 2005. godine pod nazivom Okvirna Odluka kojom je usvojena identična definicijom Konvencije UN iz Palerma o organizovanom kriminalitetu i kriminalnim organizacijama sa poznatih jedanaest kriterijuma tzv. Operativne definicije.

6. Kriminalna organizacija

Pod organizacijom se, u opštem smislu, podrazumeva integrisani sistem više grupa koje koordinacijom aktivnosti grupa i članova koje ih čine, preko podele rada, odgovornosti i prava, a posedujući fiksirana pravila ponašanja i odnosa ostvaruju zajednički cilj.

Povremeno organizovane grupe kriminalaca transformišu se u kriminalnu organizaciju visokog stepena organizovanosti, pri čemu svaka ima svoje područje i usko specijalizovanu aktivnost. Razlika između njih je u stepenu i čvrstini organizacije.

Albini misli da je očigledno da se najkarakterističnija komponenta organizovanog kriminala nalazi u samom nazivu- *organizacija*, jer grupa pojedinaca koja zajedno vrši krivično delo, neće tom radnjom imati obeležje organizovanog kriminala. Zato organizacija čini dakle,

---

⁷ *Organised crime situation report 2004*, Council of Europe, Department of Crime Problems, 2004, p. 6.

najbitniji element razlikovanja između organizovanog i ostalih vidova kriminala.⁸

Kada kriminalne grupe dobiju najviši oblik struktuiranosti, tj., organizacione forme čvrste strukture, kada postanu stalna i strukturirana udruženja čija je delatnost usmerena na sticanje profita, ambicije društvenog uticaja, odnosno na delovanje javnih vlasti, odgovarajuće mrežne i hijerarhijske strukture one tada dobijaju karakter profesionalnih kriminalnih organizacija. Kada se organizovane kriminalne grupe transformišu u kriminalnu organizaciju one nastoje da imaju svoje područje delovanja i usko specijalizovanu aktivnost. Zato je od izvesne pomoći jedan dokument Komiteta eksperata Saveta Evrope koji je definisao obavezne (4) i neobavezne (7) kriterijume identifikacije organizovanih kriminalnih grupa.

Obaveznim kriterijumima obuhvaćeni su elementi saradnja tri ili više pojedinaca; dugoročna saradnja ili saradnja na neodređeni period; sumnja na vršenje ili vršenje ozbiljnih krivičnih dela; cilj da se zadobije bogatstvo i/ili moć. Neobavezni se sastoje u pretpostavkama da: svaki učesnik ima jasno određenu ulogu ili zadatak; primeni neke forme unutrašnje discipline ili mere nadgledanja; primeni brutalnu silu ili drugi a nasilna sredstva za zastrašivanje; treba da proširi uticaj na političare, medije, upravu, kriminalističke službe, pravosudne organe ili na privredu korupcijom ili na druge načine; treba da koristi trgovinske ili privredne strukture, umeša se u pranje novca i ostvari međunarodnu saradnju.

Da bi imala svojstva organizovane kriminalne grupe, određena kriminalna skupina treba da ispuni sve obavezne i najmanje dva neobavezna kriterijuma. Što je više neobaveznih kriterijuma, grupa dobija viši stepen organizacione forme od organizovane kriminalne grupe, preko kriminalne organizacije do tipa mafije.

Kriminalna organizacija prema tome je osnovni subjekt organizovanog kriminaliteta. Pod tim pojmom se podrazumeva integrisani sistem više grupa koje koordinacijom aktivnosti članova koje ih čine, putem podele rada, odgovornosti i prava, a posedujući fiksirana pravila ponašanja i odnosa, ostvaruju zajednički cilj. Prema pojedinim autorima to je posebna vrsta poslovnog preduzeća koje ima korene u političko-ekonomskim uslovima društva. Takva organizacija je efikasna i opasna iz istih razloga iz kojih je velika industrijska organizacija ili politička partija efikasna kao potencijalno korisna ili opasna.⁹ To je organizacija koja podrazumeva

---

⁸ Albini, Joseph (1971, 49), *The American Mafia: Genesis of a Legend*, New York.

⁹ *Criminology in transition, Essays in honour of Hermann Mannheim*, Tavistock publications, London 1965, John Spencer: *White Collar Crime*, str. 262.

kontinuiranu kriminalnu aktivnost. Nju ne čini grupa organizovanih pojedinaca, već predstavlja organizaciju čvrsto strukturiranu, na principima hijerarhijske podređenosti i nadređenosti, grupne discipline, saradnje i planiranja.

Organizacija unosi u domen kriminala faktore liderstva, grupne discipline, poslušnosti, saradnje i planiranja, što je inače uslov efikasnosti i u političkom, ekonomskom i, uopšte, društvenom životu.¹⁰

Složenije kriminalne organizacije imaju formirana tzv. specijalna odeljenja, koja čine članovi organizacije čiji je zadatak izvršavanje određenih poslova ili vrbovanje novih ljudi. Osim toga, pristup organizaciji često je prinudan, a pripadnost obavezuje da kriminalne organizacije, za te potrebe, imaju sopstveni sistem kažnjavanja koji se primenjuje prema članovima koji pokušaju da izađu iz organizacije, odnosno u slučaju izdaje policiji ili drugim organizacijama. Zbog toga se većina članova i ne usuđuje da izađe iz organizacije. Sistem kažnjavanja nepouzdatih članova kreće se od smrtnih kazni (čija je primena najčešća), preko telesnih kazni, do kazne smanjenja prihoda.

Prema italijanskom zakonodavstvu, kriminalne organizacije su definisane kao stalna i strukturirana udruženja, koja deluju u nameri da počine krivično delo ili neki drugi prekršaj, kažnjive zatvorom ili hapšenjem, koji ne prelazi 4 godine ili teže kazne, bilo da je delo učinjeno samo za sebe ili je sredstvo za dobijanje trenutnih ili budućih materijalnih koristi, preko uticanja neadekvatno na delovanje javnih vlasti.

Iz same definicije mogu se uočiti bitne karakteristike kriminalane organizacije.

Složenost, s obzirom na to da predstavlja integraciju više manjih grupa je prva i osnovna karakteristika.

Razvijena podela rada i funkcija nameće raznovrsnu aktivnost članova organizacije. Poslovi utvrđeni podelom rada u organizaciji nazivaju se *organizacionim ulogama*, a odnose se na aktivnosti predviđene pravilima o funkcionisanju organizacije. Postoje i *izvršne uloge* koje podrazumevaju izvršavanje poslove osoba na raznim mestima. Organizacione uloge mogu biti opšte i specifične i uvek se povezuju s ciljevima organizacije, koji takođe. mogu biti opšti i specifični;

Razrađen i razvijen sistem koordinacije aktivnosti i funkcija među članovima pojedinih grupa koje čine organizaciju, omogućava integritetnost svih delova organizacije. Koordinacija se obezbeđuje, pre svega, formalnim aktima i neformalnim pravlima, a zatim i utvrđenom hijerarhijom autoriteta (koja se odnosi na delove i na članove organizacije), predviđe-

---

¹⁰ Donald, Taft : *Criminology*, The Macmillan Company, New York 1956, str. 233.

nim načinom donošenja odluka bitnih za organizaciju i sredstvima za obezbeđenje koordinacije (sistem horizontalne i vertikalne komunikacije fiksiran propisima);

Formalizovanost ili unapred predviđen i usvojen način funkcionisanja delova organizacije i ponašanja njenih članova zasniva se na određenim vrednostima, uloge i norme.

Norme mogu označavati formalan, tj. opšti način ponašanja fiksiran pravilima, ali se mogu odnositi i na oblik ponašanja koje su usvojili članovi grupe. Grupne norme dolaze do izražaja u propisanim organizacionim ulogama. Organizacione uloge sadrže i zahtevno i zabranjeno ponašanje. Zahtevani oblici ponašanja predviđeni su za određene poslove u grupi koje obavljaju članovi na određenim radnim mestima ili položajima. O organizaciji se, u tom smislu, govori kao o sistemu uloga, tj. sistemu predviđenih načina ponašanja za njene članove. Kako propisano ponašanje nije uvek identično sa stvarnim govori se i o izvršnim ulogama. Organizacione norme i uloge su promenljive s obzirom na to da se menjaju i karakteristike članova organizacije, njihova znanja, stavovi, potrebe, zatim odnosi među delovima organizacije i u samim delovima, kao i društveni uslovi.

Abadinski (H. Abactinsky) smatra kriminalnu organizaciju bitnošću samog pojma organizovanog kriminaliteta, dajući joj precizna suštinska svojstva. prema njegovim shvatanjima organizovani kriminal je neideološka organizacija koja uključuje određen broj lica koja su u bliskim međusobnim sociološkim odnosima, organizovani na hijerarhijskoj bazi sa najmanje tri nivoa, u cilju osiguranja profita i moći, uključujući nezakonite i zakonite aktivnosti. mesto u hijerarhiji i mesto koje uključuje funkcionalnu specijalnost može biti dodeljeno na bazi rodbinskih ili prijateljskih odnosa, ili dodeljeno na osnovu sposobnosti i veština. pozicije nisu u međusobnoj zavisnosti sa pojedincima koji ih poseduju u bilo kom vremenskom periodu. permanentnost počiva na članovima koji teže da organizaciju održe integralnom i aktivnom u cilju postizanja svojih ciljeva. ono podrazumeva isključivanje suparništva i žudi se za monopolom na industrijskoj ili teritorijalnoj bazi. postoji velika odlučnost za primenom nasilja i/ili podmićivanjem i korupcijom u sprovođenju svojih namera ili u održavanju discipline. članstvo je ograničeno, mada i oni koji nisu članovi mogu biti uključeni u slučaju nepredviđenih okolnosti. postoje stroga pravila u pisanoj ili usmenoj formi za čije nepoštovanje je uključeno i likvidacija kao jedna od kazni.¹¹

---

¹¹ Abadinsky, Howard organized crime, 4th ed., Chicago(1994, 6).

Međutim, nisu sve kriminalne organizacije istovetne. Podela organizacija na takav način nije strogo utvrđena zato što se one često prepliću i sadrže pojedine karakteristike svih tipova.

Razlikuju se prema tradiciji i dužini trajanja; poreklu; pravcu delovanja i načinu vršenja prestupa prilikom svojih aktivnosti i najzad prema stepenu organizovanosti. Ali po opštim obeležjima to je organizacija koju karakteriše kontinuirana kriminalnu čvrsto strukturirana organizacija zasnovana na principima hijerarhijske podređenosti i nadređenosti, grupne discipline, saradnje i planiranja.¹² U svojim aktivnostima prioritetni su joj iznalaženje načina i mogućnosti da se zaštite kriminalci i njihova kriminalna aktivnost. Da bi to ostvarila, smatraju neki autori, organizacija se povezuje sa lokalnim političarima. Ona u početku traga za političkom strankom čiju će predizbornu kampanju finansirati, bez obzira na to što nije njen poštovalac. Političar koji pristane na tu vrstu podrške, kada se ukaže potreba, ispunjava obavezu nastalu iz tog saveza, čime se uspostavlja bliska saradnja. Rezultat toga je da kriminalne organizacije vrše svoje kriminalne aktivnosti nesmetano i pod zaštitom ljudi zaduženih da primenjuju zakon. Preko svojih veza u policiji, organima krivičnog gonjenja i u sudstvu u stanju su da aboliciraju i izuzmu od kažnjavanja svakog svog člana, da obustavi istragu, izdejstvuje nekažnjavanje svojih članova, blaže kažnjavanje ili privilegije i pogodnosti za one koji su osuđeni.

Rekles (W. Reckles) deli kriminalne organizacije prema:

- tradiciji i dužini trajanja. Jedne imaju dužu tradiciju a druge su nove;
- poreklu. Jedne vode poreklo iz ratova i drugih društvenih potresa, druge su nastale zbog samoodbrane, treće su imale u početku politički karakter i slično;
- pravcu napada i karakteru prestupa prilikom vršenja krivičnih dela. Jedne se međusobno obračunavaju oko sfera svoje aktivnosti, druge su usmerene na društvene institucije, grupe i pojedince, treće primenjuju sva sredstva i oblike nasilja u svojoj kriminalnoj praksi itd.;
- stepenu organizovanosti i interpretacije unutar grupa - počev od neformalnih oblika, stvarnih na bazi dogovora i međusobne pomoći za vr-

---

¹² U Nemačkoj stručnoj literaturi se smatra da postoje dva strukturalna tipa kriminalnih organizacija:

- 1) tip mrežne strukture, koju čine male kriminalne grupe, jezgra i velike kriminalne skupine,
- 2) tip mafije, strogo zatvorenih i hijerarhijski ustrojenih međunarodnih kriminalnih sindikata.

šenje krivičnih dela, do formalno organizovanih grupa i zločinačkih podzemnih organizacija, koje mogu opet biti različite po stepenu i čvrstini svoje organizovanosti.¹³

Prema stepenu unutrašnje čvrstine i načinu delovanja organizovanog kriminaliteta, Interpol poznaje 4 tipa kriminalnih organizacija:

- prvi je tradicionalni-porodični, koji čine mafijaške porodice, organizovane po principu hijerarhije, sa strogim unutrašnjim pravilima života i normi ponašanja, sa izvesnom raznovršnošću zakonitih i nelegalnih aktivnosti. One u sebe uključuju najšire i najraznovrsnije zločinačke organizacije;

- drugi tip čine tzv. profesionalne organizacije, specijalizovanih članova sa ciljem ispunjavanja određenih zločinačkih delatnosti. Takve organizacije nisu stalne i nemaju stroge forme organizovanja i pravila kao prethodne. One se bave krađama automobila, falsifikovanjem novca, razbojništvima, iznuđivanjem, reketiranjem i slično;

- trećem tipu pripadaju organizacije čija se delatnost odražava na međunarodnom planu, ali sa jezgrom homogenih etničkih skupina kakve su „trijade“ i „jakuze“ i

- četvrtom skupinom smatraju se internacionalne terorističke organizacije.¹⁴

7. Mafija

U najdirektnijoj vezi sa pojmom kriminalne organizacije je termin *mafije*. Oni se često koriste kao sinonimi. Mafijom se uobičajeno označavaju samo tradicionalne kriminalne organizacije (Cosa Nostra, Jakuze i Trijade). Izvan naučne i stručne literature ovaj pojam se neretko koristi za svaki oblik organizovane kriminalne grupe.

Mafijom se, ipak, definiše specifičan i najviši oblik struktuiranosti i čvrstine kriminalne organizacije čije su osnovne karakteristike hijerarhijska struktura organizacije, prinuda u održavanju unutrašnje discipline i ostvarivanju interesa, tesne korupcijske veze sa predstavnicima vlasti. Koristeći se sistemom nasilja, i akumuliranom moći Mafija ima raznovrsne motive uticaja na ekonomski, politički, kulturni i socijalni milje društva u kome deluje od najnižih do najviših socijalnih slojeva.

---

¹³ Reckless, W.: „The Criminal Behavior“ str.123. Vidi: Milutinović, M.: *Kriminologija*, Beograd, 1988, str.23 - 237.

¹⁴ Kendall, R. E.: Les organisations criminelles un probleme international, R.I.P. C, Mars –Avril, str. 3 - 4, Vidi: Internet, Kursovaja Rabota- www.referats.corbina.ru, str. 4.

Bitne karakteristike kriminalne organizacije, tipa mafije, su: složenost, s obzirom na to da predstavlja integraciju više manjih organizovanih kriminalnih grupa; razvijena podela rada i funkcija koju nameće raznovrsna aktivnost članova organizacije. Poslovi utvrđeni podelom rada nazivaju se *organizacionim ulogama*, a odnose se na kriminalne aktivnosti predviđene neformalnim pravilima o funkcionisanju organizacije. Osim organizacionih u funkcionisanju mafije postoje i *izvršne uloge* koje podrazumevaju neposredno subjekte, sistem sredstva i metode obavljanja planiranih kriminalnih delatnosti.

Organizacione uloge mogu biti opšte i specifične i uvek se povezuju sa ciljevima kriminalne organizacije. One podrazumevaju razrađen i razvijen sistem koordinacije aktivnosti i funkcija, kako među članovima pojedinih kriminalnih grupa koje čine organizaciju, tako i među tim grupama, i omogućava integrisanost svih delova kriminalne organizacije. Koordinacija se obezbeđuje, pre svega, neformalnim i strogim običajnim pravilima, a zatim i hijerarhijom autoriteta (koja se odnosi na delove i na članove organizacije), predviđenim načinom donošenja odluka bitnih za organizaciju i sredstvima za obezbeđenje koordinacije (sistem horizontalne i vertikalne komunikacije).

Iako kriminalne organizacije tipa mafije spadaju u red neformalnih tipova društvenih grupa, formalizovanost u njima ipak egzistira iako ona nema normativna obeležja. Ona se ogleda u unapred predviđenom i uobičajenom načinu funkcionisanja delova organizacije i ponašanja njenih članova. Takve organizacije imaju usvojene određene vrednosti, uloge i norme ponašanja.

Norme, u vidu neformalno usvojenih pravila, koja se strogo poštuju, odnose se na sve na oblike ponašanja koje su usvojili članovi grupe, prilikom stupanja u organizaciju ili prilikom njenog osnivanja iza kojih stoje određene „sankcije“ za nepoštovanje. One posebno dolaze do izražaja u usvojenim organizacionim i izvršnim ulogama. Organizacione uloge sadrže i zahtevno, poželjno ili obavezno i zabranjeno ponašanje. Zahtevani oblici ponašanja predviđeni su za poslove u grupi koje obavljaju članovi na određenim izvršnim funkcijama.

Kriminalnu organizaciju tipa mafije „čine, članovi koji koriste silu zastrašivanja koja proističe iz veza unutar članstva, stanja potčinjenosti i zavere ćutanja, koje počinjeni zločin nameće, kako bi se postigla direktna ili indirektna kontrola ekonomskih aktivnosti, dobijanje dozvola za rad, autorizacije, ugovora o javnim nabavkama i uslugama ili sticanja protivzakonitog profita ili koristi za sebe ili druge ili sprečavanje i opstrukcija

slobodnog glasanja ili pribavljanje glasova za sebe ili druge na izborima.¹⁵

U udruženjima mafijaškog tipa, veze ritualnog srodstva ojačane su njihovim velom tajnosti. Svaka zakletva na tajnost karakterisala je sve pomenute organizacije kroz njihovu istoriju. Sve one, savetuju svojim članovima da se pridržavaju običajnih normi, koje podrazumevaju čuvanje tajni i da se ne otkrivaju poslovi grupe osobama koje nisu njihovi članovi. Smisao zakletvi je održavanje kohezije grupe. U suštini, definišući svoje spoljašnje granice polaganjem zakletve na tajnost, grupa, postavlja sebe za „živi totalitet“, jedinstveni, ograđeni, samodovoljni svet u suprotnosti velikom svetu, u čijem je sastavu. Potpuna nezavisnost od spoljašnje kontrole je postulirana: grupa se postavlja pred javnošću kao potpuna i totalitarna institucija.

Mafija koristi moć zastrašivanja i prisile s ciljem direktne kontrole ekonomske aktivnosti, dobijanje poslova na tenderima, , obezbeđivanja javnih ugovora i ostvarivanja usluga radi sticanje profita. Taj model organizacije karakteriše podela rada, odnos odanosti i emocionalne podrške članova, lojalnost i najviši nivo kriminalnog organizovanja u tzv. „sindikatomima“ koja deluje u vidu poslovne organizacije.

Moehn smatra da danas možemo tvrditi da je mafija tradicionalno, konspirativno, profesionalno i hijerarhijski ustrojeno kriminalno udruženje, koje planirano, pomoću nasilja, zastrašivanja ili potkupljivanja, ostvaruje veliku finansijsku dobit.¹⁶

Pod mafijom se podrazumeva sistem nasilja, usmeren ka akumuliranju moći. Ona takođe koristi kulturne kodekse i uživa podršku izvesnih delova društva. Mafija ima raznovrsne aspekte: kriminalni, ekonomski, politički, kulturni i socijalni. Postojeća kriminalna organizacija je deo izmreženih odnosa, koji su mnogo opsežniji: socijalni blok sa međuklasnim sastavom koji se proteže od najnižih do najviših socijalnih slojeva.

Prema vrsti krivičnih dela i kriminaliteta koji izvršavaju u italijanskom zakonodavstvu se razlikuju pomovi *obična kriminalna zavera* koju vrše organizovane kriminalne grupe i *zavera tipa mafije* koju vrše kriminalne organizacije. „Obična“ kriminalna zavera prema italijanskom zakonu o kriminalu podrazumeva zaveru troje ili više ljudi s ciljem potčinjavanja neodređenog broja krivičnih dela. Zavera tipa mafija predstavlja zaveru troje ili više ljudi koji koriste moć zastrašivanja koja proističe iz veza unutar članova mafije i atmosfere prisile i zavere ćutanja koje se tako

---

¹⁵ Italijanski zakon o kriminalu, 1992, e-mail dna@giustizia.it.

¹⁶ Sačić, Ž.: *Organizovani kriminalitet u Hrvatskoj*, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 1997, str. 6.

stvaraju za izvršenje kriminalnog dela, s ciljem direktne ili indirektne kontrole ekonomske aktivnosti, dobijanje dozvola za rad, autorizacije, obezbeđivanja javnih ugovora i usluga ili nelegalno sticanje profita ili prednosti za sebe ili druge ili sprečavanje ili opstruiranje slobodnih izbora ili pridobijanje glasova za sebe ili druge na izborima. Dok obična zavera zahteva samo stvaranje stabilne organizacije, mada rudimentarno, s ciljem izvršenja neodređenog broja krivičnih dela, zavera tipa mafija zahteva još i da organizacija ima moć zastrašivanja. Od članova organizacije se zahteva da koriste ovu moć koja stvara stanje podređenosti i zavere ćutanja u odnosu na treću stranu s kojom organizacija ima kontakt.¹⁷

G. Vold i T. Bernard u svojoj knjizi *Teorijska kriminologija*, takođe razlikuju tipove organizacije kriminalne delatnosti koje čine organizovani zločin. To su: privremeno partnerstvo kod kojeg dva do tri prestupnika deluju zajedno kako bi obavili određeni „posao“; partnerstvo se može pretvoriti u veće ili stalno udruženje koje se naziva „gang“. Njega karakteriše stabilna podela rada u kojoj članovi, delujući pod priznatim vođom, upotrebljavaju specijalizovane veštine u udruženom naporu da ostvare mnogo teže i profitabilnije „poslove“. Kriminalni gangovi zauzimaju konfliktan odnos prema društvu, zbog čega se između članova razvija odnos odanosti i emocionalne podrške, koji podseća na lojalnost grupe vojnika u toku borbe; najviši nivo kriminalnog organizovanja postoji u „sindikatu“ – velikim i stalnim udruženjima kriminalaca koja deluju kao poslovne organizacije.

Na kraju možemo zaključiti da kriterijumi kojima se identifikuju organizovane kriminalne grupe, kriminalne organizacije i mafija su bitna pretpostavka razgraničenja datih pojmova. U tom smislu može nam kao značajan poslužiti dokument Komiteta eksperata Saveta Evrope koji je definisao kriterijume kojima se identifikuju organizovane kriminalne grupe, o kome je napred bilo reči..

Na ovaj način, u izvesnom smislu, dati su kriterijumi identifikacije različitih oblika i nivoa kriminalnog organizovanja, kao pretpostavka razgraničenja pojmova kriminalna grupa kriminalna organizacija i mafija. Svakako razlike su nekada očigledne, a nekada i u izvesnim nijansama da bi se mogla konkretni oblik kriminalne skupine pouzdano i uvek mogao adekvatno svrstati u neku od datih klasifikacija.

---

¹⁷ Italijanski zakon o kriminalu, 1992, e-mail dna@giustizia.it

*Milo Bošković, Ph. D., Full Professor
Novi Sad, School of Law*

Criminal groups and organizations

Abstract

In multitude of different definitions of organized crime, an unavoidable characteristic of the phenomenon is that it presents the activity of professional criminal organizations. The use of this notion is not problematic in theory, but its interpretations differ significantly. Significance of this question lies in the fact that its use is essential to differentiation and delimitation of organized crime and all other forms of crime, professional as well as classic.

In criminal law and criminology, this question is not only a base of theoretical definition, but also the question of positive law sanctioning of acts of organized forms of criminal groups, depending on the fact if the groups in question are small or large, of formal or informal type, and in consideration to the level and strength of organization.

Regardless of them being, in general, characterized by continuous, strong, structured criminal organization, based on principles of hierarchy, group discipline, cooperation and planning, they still remain different in terms of the level of professionalization and social danger, and thus must be clearly defined.

The basic criteria of differentiation between various groups, as presented in this paper, are the complexity, which includes, firstly, the level of expressed structure (differences in functions, positions, activities and roles), and secondly, whether they consist of limited number of persons connected in one group (criminal groups), a number of connected groups (criminal organizations) or numerous different interconnected groups (criminal organization of the mafia type).